

LA TRANSFORMACIÓ D'UN MUNICIPI A L'ÀREA D'INFLUÈNCIA DE CIUTAT DE MALLORCA: EL CAS D'ESPORLES

Maria Frau Bernat
Antoni Ginard Bujosa
Isabel Maria Ribot Blanes
Catalina Rosselló Torres
Pere A. Salvà Tomàs
Joana Maria Seguí Pons

Esporles és un municipi de l'illa de Mallorca enclavat als vessants meridionals de la Serra de Tramuntana. Ocupa la vall del torrent d'Esporles, des de la capçalera fins a la seva entrada al Pla de Ciutat. Per la seva facilitat de comunicació amb la capital de les illes, Ciutat de Mallorca (Palma), Esporles ha sofert les conseqüències d'una influència urbana per l'extensió de la xarxa urbana de l'única gran ciutat de l'illa, Ciutat o Palma, expressió de la seva macrocefàlia. Per aquesta darrera causa, Esporles ha experimentat una transformació global que podem veure clarament en l'evolució de les seves característiques demogràfiques. D'un municipi essencialment agrari fins a la primera dècada del segle XX, ha passat per una fase d'activitat industrial malencertada, convertint-se els darrers anys en un municipi-dormitori, residència d'una població majoritàriament dedicada a un terciari hipertrofiat (especialment en els grups de serveis personals i d'hosteleria i els de comerç i administratius) i un secundari lligat al grup de la construcció.

1.— Una evolució de la població insegura i sincopada.

Esporles ha experimentat al llarg del temps una evolució de la seva població absoluta que es pot definir com insegura i fins i tot en retrocés des de l'any 1857, primer cens oficial de la població. La seva evolució ha seguit un ritme sincopat amb avanços i retroces-

sos que no responen a la idea d'un creixement constant típic dels nous temps demogràfics. En cent quinze anys solament hi ha un saldo de menys de cinc centes persones. L'evolució global (veure quadre nº 1) sols és positiva fins a les dues primeres dècades del segle XX, amb una baixada significativa en el cens de 1920, conseqüència de les pèrdues produïdes per l'epidèmia del grip de 1818. Evolució que de bell nou es normalitza en els anys 30, data des de la que el municipi d'Esporles es veu assolat per una crisi demogràfica, en la que juguen importants papers l'emigració exterior i l'èxode rural. Solament als anys 1960 i 1970 (veure quadre nº 2) hi ha un petit intent de canvi de tendències amb moderades aportacions d'una immigració que cerca en el municipi un lloc de residència proper a Ciutat, significat una petita pujada de la població absoluta del municipi. Però les conseqüències de la crisi econòmica dels anys 73-74 fan que es produeixi una desinmigració resultat d'una fuga dels pocs immigrants venguts cap als seus llocs d'origen donant un creixement absolut negatiu entre 1970 i 1975.

Aquest tipus de regressió demogràfica es pot definir en el municipi d'Esporles per una pèrdua contínua de població per emigració, caracteritzada pels esmentats saldos negatius. Aquesta partença ha originat a curt plaç una caiguda del nombre de naixements i per tant de la taxa de natalitat, que ja era inferior al 30 per mil a les darreres dècades del segle

QUADRE Nº 1
EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ ABSOLUTA AL MUNICIPI D'ESPORLES

Any Cens	No Habitants de Fet.	Índex 1.857 = 100,00	Any Cens	Nº Habitants de Fet.	Índex 1.857 = 100,00
1.857	2.084	100,00	1.920	2.845	136,52
1.860	2.250	107,97	1.930	3.098	148,66
1.877	2.481	119,05	1.940	2.965	142,27
1.887	2.735	131,24	1.950	2.677	128,45
1.897	2.888	138,58	1.960	2.710	130,04
1.900	2.953	141,70	1.970	2.748	131,86
1.910	3.055	146,59	1.975	2.541	121,92

QUADRE Nº 2
EVOLUCIÓ DELS FACTOR DEMOGRÀFICS AL MUNICIPI D'ESPORLES.
(Xifres absolutes i taxes)

Període	NATALITAT		MORTALITAT		I.C. NATURAL		MIGRACIONS		I.C. ABSOLUT	
	Número	‰	Número	‰	Número	‰	Número	‰	Número	‰
1.878-87	856	32,82	460	17,63	396	14,99	-142	-5,44	254	9,55
1.888-97	804	28,59	502	17,85	302	10,74	-149	-5,29	153	5,45
1.898-00	207	23,62	152	17,34	55	6,28	10	1,14	65	7,42
1.901-10	725	24,13	401	13,34	324	10,79	-222	-7,39	102	3,40
1.911-20	620	21,01	450	15,25	170	5,76	-380	-12,88	-210	-7,12
1.921-30	514	17,29	359	12,08	155	5,21	98	3,29	253	1,92
1.931-40	424	13,98	319	10,52	105	3,46	-238	-7,82	-133	-4,93
1.941-50	367	13,00	290	10,28	77	2,72	-365	-12,93	-288	-10,21
1.951-60	314	11,65	321	11,11	-7	0,26	40	1,48	33	1,22
1.961-70	280	10,26	309	11,32	-29	-1,06	67	2,45	38	1,39
1.971-75	123	9,30	168	12,70	-45	-3,40	-162	-12,25	-207	-15,65

passat, índex que es redueix a xifres inferiors al 20 per mil als anys 20-30 i a menys del 10 per mil al 1.975. Aquesta desnatalitat primerenca del municipi a la llarga ha provocat un profund envelliment de les estructures de la població d'Esporles, que registren cada vegada més gent d'edats velles i madures (veure quadre nº 3) i reduccions a les joves (menys de 20 anys), fet que dona com a resultat el pas d'un tipus de piràmides d'amples bases i vèrtexs estrets (indicatives de percentatges ele-

vats de joventut i absència de vells) característic dels censos del segle passat i principis de l'actual a un altre de formes caòtiques i desproporcionades amb bases reduïdes i contingents elevats en les edats madures i velles característiques dels darrers censos (1.950 a 1.975). La suma d'aquestes circumstàncies ens aboca al fet de que la mortalitat supera en els anomenats censos a la natalitat donant lloc a un creixement natural negatiu.

QUADRE Nº 3
EVOLUCIÓ DE LA ESTRUCTURA DE LA POBLACIÓ PER GRUPS D'EDATS
AL MUNICIPI D'ESPORLES (Percentatges).

Any Cens	Grups edats		
	Menys 20 anys	De 20 a 59 anys	60 i més anys
1.857	45,64	45,39	8,97
1.860	44,07	47,35	8,58
1.877	42,80	46,00	11,20
1.910	38,66	51,99	9,35
1.930	32,73	55,34	11,93
1.950	24,39	54,83	20,78
1.960	24,49	52,40	23,11
1.970	27,53	47,95	24,52
1.975	26,72	49,59	23,69

El nombre de defuncions va baixant des del segle passat amb les úniques incidències de l'epidèmia del còlera del 1885 i la del grip del 1918, si bé les seves taxes ja eren baixes a les dates assenyalades. Però donat l'envelliment de la població, aquestes es mantenen en índexs moderats que fan superior el nombre de defuncions al de naixements, ademés d'això Esporles ha mantingut en quasi totes les èpoques uns saldos migratoris negatius, que fins a l'any 1920 són provocats per una forta emigració exterior i que a partir de la data es canvien en un èxode rural de municipi cap a Ciutat i les seves rodalies, molt especialment des del moment de la tancada de les fàbriques tèxtils a finals dels anys 50 i principis del 60, instal·lacions que donaven treball a una part important de la població autòctona esporlarina, que des d'aquests moments es veu obligada a traslladar-se a Ciutat per a treballar. Esporles es convertirà, doncs, en un cas paradigmàtic de vila-dormitori, sense quasi immigrants ni emigrats a on els treballadors se'n van diàriament a Ciutat.

2.— Una població activa lligada al sector terciari i secundari.

Esporles ha petit un canvi en la composició professional de la població degut a les activitats creades per les noves funcions de Ciutat derivades del desenvolupament del turisme (construcció, serveis, comerç i administratius). És conseqüència d'una oferta de llocs de treball no local, sinó originada pel centre de l'aglomeració urbana de Ciutat (Palma), que converteix a Esporles en vila-dormitori. En l'actualitat Esporles solament pot oferir llocs de treball a menys de la meitat de la seva població activa industrial (1). Avui per avui Esporles és defineix per un sector primari en retrocés, un secundari lligat a la construcció i un terciari hipertrofiat en funció del serveis, comerç i administratius. El primer, l'agrari, va tenir molta d'importància fins al 1930, època

en la que s'inicia una pèrdua progressiva (veure apèndix nº 1 i 2) tant en nombres absoluts com en percentatges. Aquests excedents de població activa agrària son engolits en una primera fase pel secundari (grup tèxtil) i posteriorment pel terciari. La primera fase, la de la implantació de la indústria tèxtil, representa un primer canvi en l'estructura d'activitats del municipi. Esporles fou per això un dels municipis pioners en la introducció de l'esmentada indústria. Avui aquesta activitat està completament abandonada i les seves fàbriques en ruïnes. Hem de cercar els seus antecedents a la segona meitat del segle XIX, juntament amb la parcel·lació d'alguna gran finca. Neix la indústria tèxtil amb la implantació de l'anomenat "Molí d'es Draper" que més tard es transformà en factoria (2). A l'any 1866 l'activitat ja era considerable, començant en aquestes dates la creació de noves plantes industrials i l'aparició de fabricants (3) que van agafant importància fins a l'any 1930. Al 1910 el sector secundari es componia de 380 actius del que més de la meitat eren obrers del grup tèxtil. A l'any 1930 aquests representaven el 18,77 per cent, essent en aquesta data el sector secundari del 33,38 per cent. Es a partir del 1930 quan, a causa de la guerra civil, les dificultats de comercialització i altres aspectes començaren una regressió que dugué a que entre 1960 i 1965 es tancassin les darreres fàbriques tèxtils existents. A l'any 1970 i 1975 el secundari continua essent important amb percentatges de l'ordre del 33-38 per cent, però ja no és el grup del tèxtils el principal, sinó que aquest ha estat substituït pel de la construcció en el que els seus actius estan en funció de la demanda de mà d'obra de Ciutat, a on es traslladen en un moviment pendular diari.

Cal afegir que donada la incidència de les noves funcions un altre percentatge important de la població activa d'Esporles es dedica a les múltiples activitats de serveis personals, comerç i administratius, no de les hipotètiques ofertes de la inexistent indústria local sinó de l'ample ventall de possibilitats que li ofereix la concentració funcional a Ciutat. En funció, doncs, de la importància del terciari de la ca-

(1) Picornell Bauçà, Climent: "Aproximació a la localització industrial a les illes Balears". Tesi de llicenciatura dirigida pel Dr. B. Barceló i Pons, Juny de 1.978. Inèdita. Segons les seves dades solament hi ha a Esporles 44 establiments industrials amb una dotació de 144 llocs de treball, cosa que obliga a un desplaçament de més de la meitat de la població activa industrial.

(2) Salvà Tomàs, Pedro A. "Aproximación a la transformación..." Ob. Cit. pags. 673 D. Joan Riutort fou l'artífex d'aquesta conversió industrial i un dels empresaris més importants del sector.

(3) Salvà Tomàs, Pedro A. "Aproximación a la transformación..." Ob. Cit. pags. 673. Segons "La Guia de las Baleares" de Pedro Alcántara Peña hi havia a 1.891 dues fàbriques de flassades que eren les de Bosch L.Laneras i Cia. i la de Pedro Bosch i Juan Riutort. A l'any 1.912 s'hi afegiren les de Cuerda Berdaguer (després anomenada de Clemente Verdaguier i finalment de Ribas i Cia) i la Compañia Fabril, que va arribar a tenir més de 300 obrers.

pital de l'illa per la seva especialització en el mateix, la població de la seva àrea d'influència, s'ha vist fortament canviada per un procés de terciarització que ha donat com a resultat un terciari hipertrofiat que s'ha incrementat fortament en el darrer quinquenni 1970-1975, especialment augmentat en els seus percentatges per la fugida dels pocs immigrants, dedicats quasi exclusivament als sectors de la construcció i hosteleria, grups en els que baixen els actius.

En resum, ens trobam amb un municipi, que ubicat als environs de Ciutat, queda sotmès a la influència urbana del gran centre urbà de l'illa de Mallorca, especialment representada per la funció de vila-dormitori. A diferència dels altres municipis en les mateixes condi-

cions, Esporles es caracteritza per la poca incidència del moviment immigratori (solament poc més d'un 10 per cent era d'origen forà a l'illa de Mallorca al 1975) (4), donant-se aquest esmentats moviments pendulars diaris en una població autòctona. La transformació de les seves estructures demogràfiques es prou clara des del pas de les seves piràmides de població de joves a les actuals, rares i envellides, el canvi de la seva composició professional representada actualment per un sector primari en decadència, un manteniment del secundari i un notable progrés del terciari, aquests dos darrers en funció única i concreta de les activitats econòmiques de la capital de les illes, Ciutat (Palma).

(*)... Aquesta aportació és el resum d'un treball d'investigació més ample que es dugué a terme dins el seminari corresponent a l'assignatura "Geografia Agrària" sota la direcció del professor Dr. Pere A. Salvà i Tomàs en el curs 1.977-1.978. El treball dels alumnes, Maria Frau Bernat, Antonio Ginard Bujosa, Isabel Maria Ribot Blanes, Catalina Rosselló Torres i Joana Maria Seguí Pons es referia a l'estudi, elaboració i comentari dels censos oficials de població dels anys 1 950, 1 960 i 1 975. Aquests han estat completats per la informació estadística recollida pel Dr. Pere A. Salvà i Tomàs a la seva tesi doctoral "Aproximación al conocimiento de la transformación del espacio rural en la Serra de Tramuntana de la isla de Mallorca" dirigida pel Dr. B. Barceló i Pons i presentada el novembre de 1 978 a la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona.

(4) A tots els censos utilitzats, Esporles es caracteritza per un contingent bastant elevat de població autòctona, que fluctua entre un 90 per cent al 1.910 i un 66 per cent al 1.975. La resta prové en gran part dels altres municipis de l'illa de Mallorca (d'un 16 per cent al 1.950 a un 22 per cent al 1.975), especialment dels municipis propers, fet que pareix estar relacionat amb les unions matrimonials. Els habitants d'origen forà a l'illa de Mallorca solament eren un 3,5 per cent al 1.950, un 7,90 per cent al 1.960, un 11 per cent al 1.970 i d'un 10,9 per cent al 1.975.

APÈNDIX Nº 1

CLASSIFICACIÓ DE LA POBLACIÓ ACTIVA PER GRUPS, SOCIO-ECONÒMICS
(GASTON BARDET) XIFRES ABSOLUTES.

<u>GRUPS/ANY CENSE</u>	<u>1 910</u>	<u>1 930</u>	<u>1 950</u>	<u>1 960</u>	<u>1 970</u>	<u>1 975</u>
GRUP A	957	649	470	239	226	141
GRUP B	42	14	44	28	5	1
TOTAL SECTOR I	999	663	514	267	231	142
GRUPO C	14	6	5	--	6	10
GRUPO D	138	134	158	213	247	225
GRUPO E	160	253	419	370	44	8
GRUPO F	4	13	13	16	16	6
GRUPO G	45	28	51	49	47	30
GRUPO H	21	16	16	25	24	15
TOTAL SECTOR II	382	450	662	673	384	294
GRUPO I	73	58	52	91	176	156
GRUPO J	56	70	36	29	37	39
GRUPO K	4	6	6	5	5	16
GRUPO L	45	50	42	48	117	196
GRUPO M	25	28	28	26	28	36
GRUPO N	36	23	6	12	15	9
TOTAL SECTOR III	239	235	170	211	378	452
TOTAL ACTIUS	1620	1.348	1.346	1.151	913	888

APÈNDIX Nº 2

CLASSIFICACIÓ DE LA POBLACIÓ ACTIVA PER GRUPS SOCIO-ECONÒMICS
GASTOS BARDET (PERCENTATJES)

<u>GRUPS/ ANYS CENSES</u>	<u>1 910</u>	<u>1 930</u>	<u>1 950</u>	<u>1 960</u>	<u>1 970</u>	<u>1 975</u>
GRUP A	59,08	48,14	34,92	20,76	22,76	15,88
GRUP B	2,59	1,04	3,26	2,43	0,50	0,11
TOTAL SECTOR I	61,67	49,18	38,18	23,19	23,26	15,99
GRUPO C	0,86	0,45	0,37	--	0,60	1,12
GRUPO D	8,52	9,94	11,75	18,51	24,88	25,36
GRUPO E	9,87	18,77	31,14	32,16	4,43	0,90
GRUPO F	0,25	0,96	0,96	1,39	1,61	0,67
GRUPO G	2,78	2,08	3,79	4,25	4,73	3,38
GRUPO H	1,30	1,19	1,18	2,17	2,42	1,68
TOTAL SECTOR II	23,58	33,38	49,19	58,48	38,67	33,11
GRUPO I	4,50	4,30	3,87	7,92	17,73	17,56
GRUPO J	3,46	5,19	2,67	2,51	3,73	4,39
GRUPO K	0,25	0,45	0,44	0,43	0,50	1,80
GRUPO L	2,78	3,71	3,13	4,18	11,78	22,09
GRUPO M	1,54	2,08	2,08	2,25	2,82	4,05
GRUPO N	2,22	1,71	0,44	1,04	1,51	1,01
TOTAL SECTOR III	14,75	17,44	12,63	18,33	38,07	50,90
TOTAL ACTIUS	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

